

Hogeschool
van Amsterdam

Feedback- processen in je onderwijs

Een gids voor docenten

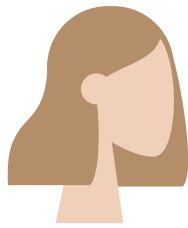
Katja van Zalen & Richard Kragten

Creating Tomorrow

”

*Feedback is een gedeelde verantwoordelijkheid
tussen docent en student.* - Naomi Winstone

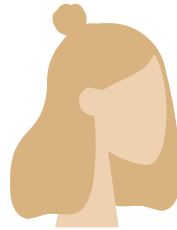
“

Katja

Richard

Shantalla

© 2022 Hogeschool van Amsterdam

Vormgeving: Shantalla de Blaeij

DE 3LAEIJ

DESIGN

<https://shantalladeblaeij.com/>

Je bent vrij om deze praktijkgids te kopiëren, te verspreiden en door te geven via elk medium of bestandsformaat, en te remixen, te veranderen en afgeleide werken te maken. Geef daarbij een naamsvermelding van de auteurs. Je mag het werk niet gebruiken voor commerciële doeleinden.

Feedbackprocessen in je onderwijs

Een gids voor docenten

Katja van Zalen & Richard Kragten

Waarom deze gids?

Er is veel geschreven over de rol van feedback in het onderwijs en het belang van feedbackgeletterdheid bij studenten (Sluismans et al., 2018; Vanhoof & Speltinx, 2022; Winstone & Nash, 2017). Deze gids is ontwikkeld om jou als docent te ondersteunen bij het inrichten van het feedbackproces in jouw onderwijs, in jouw module. Diverse leerinterventies staan beschreven die als doel hebben de rol van studenten in het feedbackproces te vergroten. Ze dragen bij aan het meer feedbackgeletterd maken, zodat studenten zich ook bekwaam genoeg voelen om zich deze rol eigen te maken.

Wat we met elkaar willen, is dat de student meer regie krijgt over zijn eigen leerproces en dat hij inzichtelijk heeft waar hij nu staat, waar hij naartoe gaat en wat hiervoor nodig is. Studenten moeten hiervoor feedbackzoekers worden en die gedeelde verantwoordelijkheid tijdens het feedbackproces voelen. De beschreven leerinterventies in deze gids dragen positief bij aan de ontwikkeling van de student.

Het feedbackproces

Het feedbackproces in **figuur 1** is het vertrekpunt geweest voor deze gids (Toetsrevolutie, 2020). We hebben diverse leeractiviteiten uitgewerkt die je kunt gebruiken bij het vormgeven van het feedbackproces als onderdeel van jouw module.

Waarschijnlijk herken je al het nodige als je de gids leest. Wellicht pas je al het een en ander toe. Voel alle vrijheid om te gebruiken wat je wilt gebruiken, om er je eigen draai aan te geven en ook te laten wat wellicht niet bij je past of waar je het nut (nu nog) niet van inziet. Geef jezelf en je studenten de tijd om meer feedbackgeletterd te worden. Het is immers een veranderproces dat je met elkaar aangaat. Het hoeft niet allemaal in één keer goed; fouten maken mag. Daar leren we immers met elkaar van!

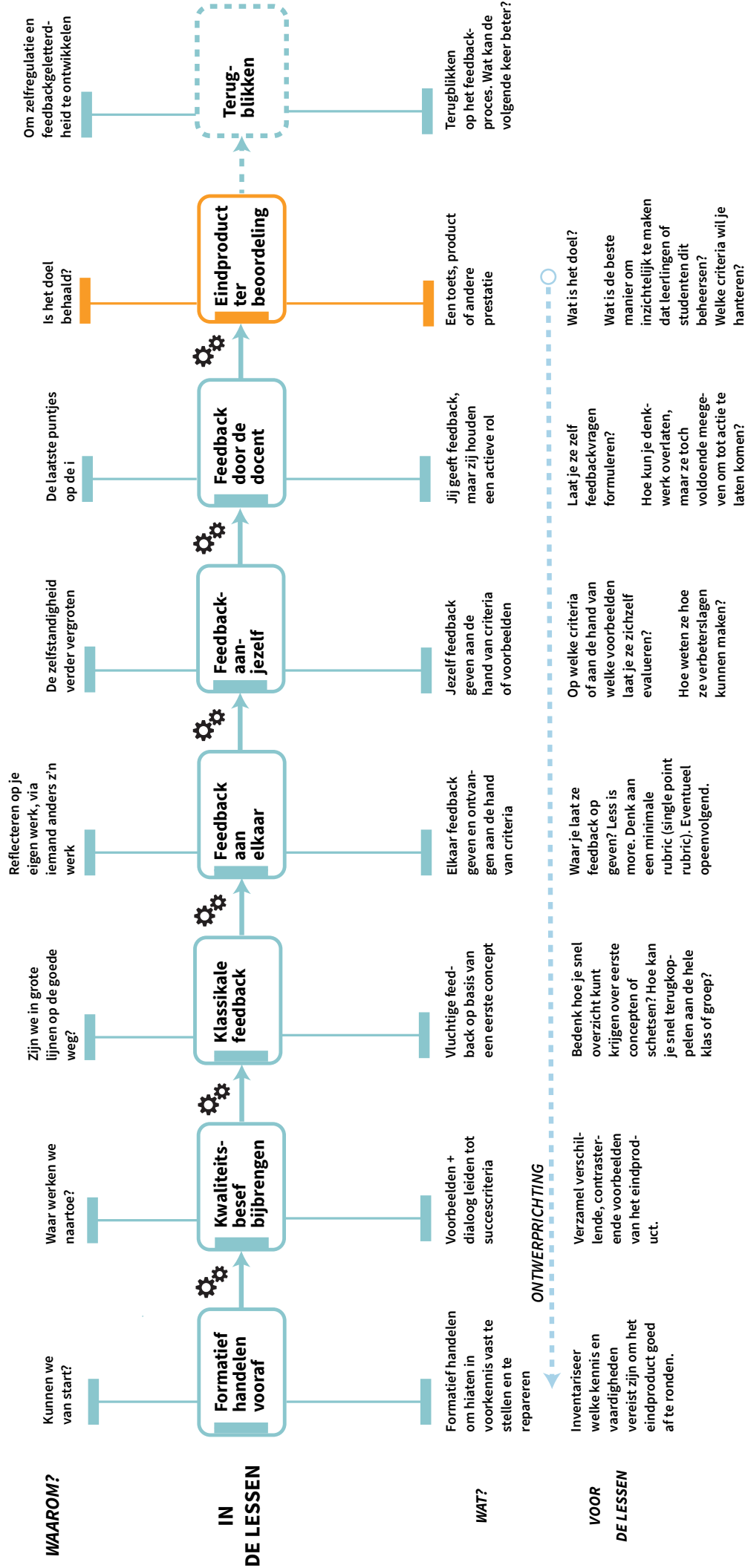

Goed om je te realiseren!

Feedback is effectiever wanneer feedback gezien wordt als een proces en niet als een eenmalige gebeurtenis.

ONTWERP EEN FEEDBACKPROCES

Een nieuwe opdracht of revisie van eerder werk

Figuur 1. Feedbackproces

Wat onderbouwing

Feedback is een van de sterkste invloeden op de studieprestaties van studenten. Er bestaat veel documentatie over het doeltreffend overbrengen van feedback, dat wil zeggen documentatie over waaruit feedback moet bestaan en hoe deze moet worden ingekleed. Er is echter veel minder bekend over wat studenten vinden van de ontvangen feedback. Als wij willen dat studenten de feedback die wij verstrekken op een betrokken manier gebruiken, dan moeten wij ons afvragen welke vaardigheden zij daarvoor nodig hebben en hoe wij de ontwikkeling van deze vaardigheden kunnen stimuleren.

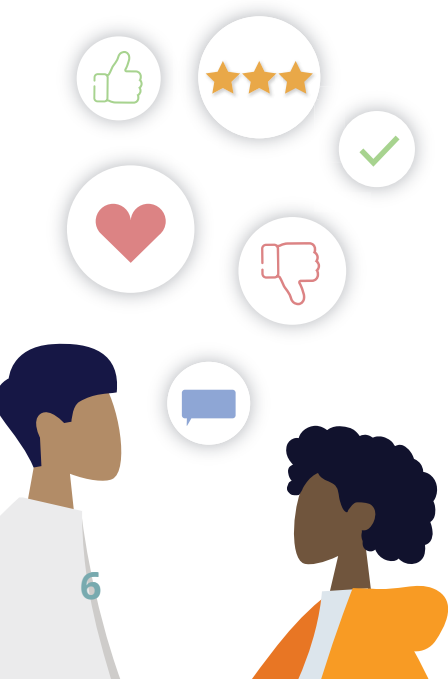
‘Het oude paradigma’

Veel onderzoek naar beoordeling en feedback focust op het geven ervan: de manier waarop je de feedback het best kan communiceren, structureren en presenteren, zo mogelijk op manieren die zijn aangepast aan de wensen van studenten. Deze focus is wat Winstone en Carless (2019) het ‘oude paradigma’ van denken over beoordeling en feedback noemen. Velen hebben echter gemerkt dat focussen op het geven van steeds grotere hoeveelheden feedback, of zelfs op het verbeteren van de kwaliteit van die feedback, niet per se het beoogde effect hoeft te hebben. De studentenbetrokkenheid bij feedback kan teleurstellend zijn, hoe ‘optimaal’ die feedback ook is. Hoewel sommige studenten zich zeker betrokken tonen bij de gegeven feedback, nemen andere studenten daarentegen slechts oppervlakkig kennis van hun feedback, nemen ze de aanbevelingen van hun docenten niet over, of nemen ze zelfs hun feedback helemaal niet in ontvangst.

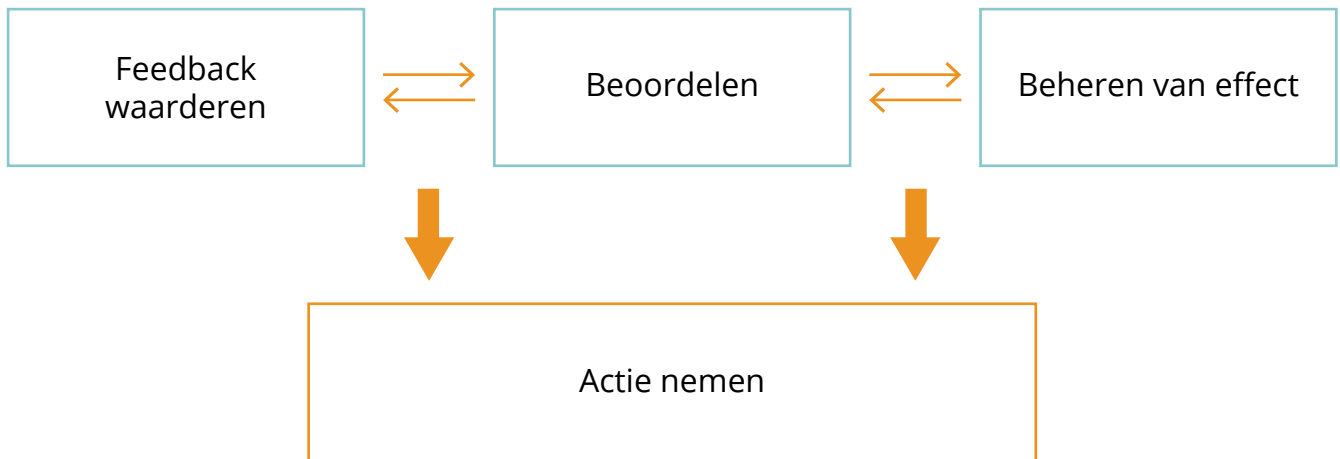
‘Het nieuwe paradigma’

Kortom, het is voor ons niet alleen van essentieel belang dat wij inzicht krijgen in hoe wij de ‘boodschap’ van feedback het best kunnen formuleren en overbrengen, maar ook dat wij leren hoe wij invloed kunnen uitoefenen op de manier waarop studenten met die ontvangen boodschap omgaan – dat wil zeggen, wat zij ermee doen. Deze nadruk noemen Winstone en Carless (2019) het ‘nieuwe paradigma’, waarbij feedback wordt beschouwd als een dialoog en de studentenbetrokkenheid bij feedback en de toepassing daarvan door studenten van cruciaal belang zijn. Beschouwd als een dialoog, wordt het feedbackproces automatisch een tweewegsysteem waarin de student een centrale rol speelt. Het feedbackproces is daarmee een gedeelde verantwoordelijkheid van zowel docent als student.

Dit omgaan met feedback noem je ‘feedbackgeletterdheid’. Concreet is dit het vermogen om feedback te ontvangen, te interpreteren en te gebruiken om er van te leren. Het gaat om een set van vaardigheden en attitudes om de leerwaarde van feedback te (h)erkennen en hier vervolgens ook consequenties aan te verbinden. Studenten die feedbackgeletterd zijn, doen proactief suggesties om de feedbackdialoog gaande te houden. Zij vragen om verduidelijking, of verduidelijken hun eigen standpunt op een constructieve manier, waardoor ze in gesprek blijven over de eigen prestatie en de gekregen feedback.

Een veelgebruikt model voor feedbackgeletterdheid is dat van Carless en Boud (2018):

Volgens Carless en Boud bestaat feedbackgeletterdheid uit drie aspecten, die ervoor zorgen dat de student actie onderneemt na het verkrijgen van feedback:

Feedback waarderen. De student herkent en waardeert feedback. De student heeft door dat hij feedback krijgt, ziet de waarde (prioriteiten) er van in en waardeert dit. De leerinterventie feedbackperceptie laat zien hoe je dit als docent kunt stimuleren.

Beoordelen. De student is in staat om de ontvangen feedback te beoordelen. De student kan goed inschatten welke vervolgactie wenselijk is. Bij de leerinterventie peerfeedback gaan studenten aan de slag gaan met elkaars feedback en wordt aandacht besteed aan de oordeelsvorming.

Beheren van effect. De student is in staat om emotioneel open staan voor de feedback. Veel studenten schrikken wanneer ze veel feedback in het rood terugkrijgen. Een reactie kan zijn dat ze de feedback negeren, uitstellen of klakkeloos overnemen. In de leerinterventie feedbackperceptie wordt hier expliciet aandacht aan besteed hoe je studenten kunt leren emotioneel om te gaan met feedback.

Waarom voelen studenten zich niet betrokken bij feedback?

Winstone en Carless (2019) hebben vier soorten obstakels geïdentificeerd:

Een gebrek aan inzicht

Inzicht van studenten over wat hun feedback betekent en waar het voor is.

Om feedback te implementeren, moet deze eerst worden begrepen. Studenten hebben moeite bij het verwerken van hun feedback en het academische jargon waaruit de feedback kan bestaan.

Een gebrek aan wilskracht

De wil van studenten om feedback te onderzoeken en strategieën te implementeren om deze te gebruiken.

Om met feedback actief aan de slag te gaan moeten studenten daar 'klaar' voor zijn. Het verwerken van deze feedback kan worden belemmerd door een gebrek aan proactiviteit en ontvankelijkheid.

Een gebrek aan vermogen

Vermogen van studenten om strategieën te implementeren voor het gebruik van feedback.

Veel studenten zeggen een gevoel van machteloosheid te hebben rond het gebruik van feedback; soms zien ze het nut er niet van in. Studenten melden vaak frustratie over de toepassing van feedback naar toekomstig werk.

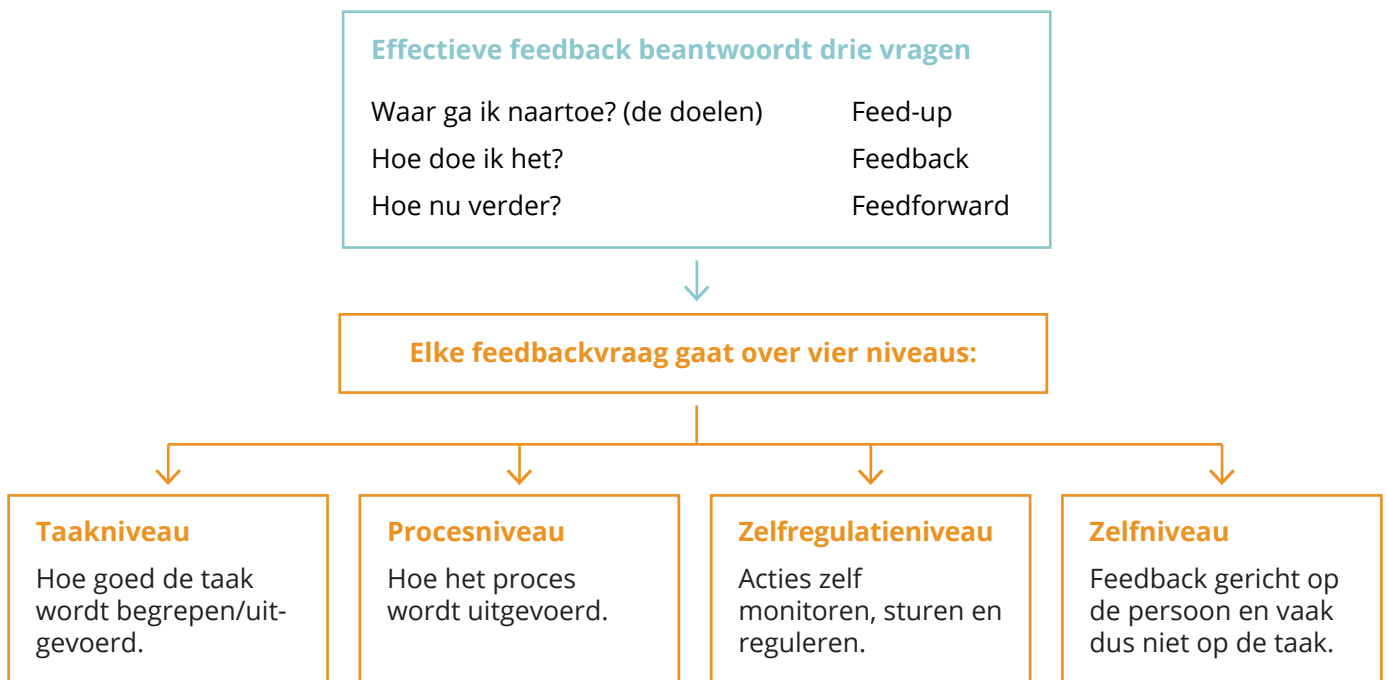
Een gebrek aan kennis

Kennis van studenten over geschikte strategieën voor het implementeren van feedback, en de mogelijkheden die er zijn.

Om feedback effectief te gebruiken, moeten studenten op de hoogte zijn van effectief gedrag en strategieën. Een gebrek aan dergelijke kennis is een mogelijke verklaring voor het slechte gebruik van feedback door studenten.

De kern van feedback in het onderwijs is dat het een proces is dat inzicht geeft in een eventuele kloof tussen de geleverde prestatie en de verwachte prestatie, met als doel om de prestaties te verbeteren. Feedback is echter complex en die prestaties worden niet altijd verbeterd nadat er feedback is gegeven. Als studenten de feedback niet begrijpen en niet kunnen koppelen aan de verwachte prestatie, dan zal de feedback niet landen.

Op welke manier kun je dan feedback geven die juist positief uitpakt? Een bekend feedbackmodel is dat van Hattie en Timperley (2007). Zij beschrijven feedback als een doorlopend proces van feed-up, feedback en feedforward (figuur 2).

Figuur 2. Effectieve feedback

Eigenlijk is dit model alweer wat verouderd en wordt er niet meer zozeer gesproken over feedforward. In de feedback zit immers al informatie wat een student moet doen. Belangrijker is om te monitoren of de studenten aan de slag gaan met jouw gegeven feedback!

Volgens Hattie en Timperley (2007) kun je feed-up, feedback en feedforward geven op vier niveaus:

Taakniveau

Feedback op taakniveau geeft aan of een taak juist is uitgevoerd of niet.

Procesniveau

Feedback op procesniveau geeft aan welke aandachtspunten er zijn met betrekking tot de gekozen aanpak of strategie.

Zelfregulatie

Feedback op zelfregulatie heeft (onder meer) betrekking op (meta) cognitieve strategieën en de manier waarop studenten zelf hun leerproces sturen.

Zelfniveau

Feedback gericht op de persoon, zoals: 'Je bent een gedreven student.' Diverse onderzoeken tonen aan dat de feedback op zelfniveau weinig tot geen toegevoegde waarde heeft voor het leerproces.

Uit onderzoek blijkt dat wanneer er met name aandacht is voor het procesniveau en zelfregulatie niveau dit tot de meeste leeropbrengst leidt, omdat deze niveaus het denkproces en daarmee het leerproces van de student stimuleren.

Feedback wordt vooral krachtig als je de zelfstandigheid van de student vergroot om de feedback te verwerken. Dit vraagt van de student dat zij feedback begrijpen, gebruiken, er op kunnen reageren én ook zelf feedback vragen. Het zelf stellen van vragen is iets wat in de praktijk vaak erg lastig blijkt te zijn voor studenten. Volgens de Kleijn (2021) kun je studenten helpen door hen de volgende vragen te leren stellen:

Opvolging- gestuurd

- Waarom heb ik deze feedback gekregen?
- In hoeverre gebruik ik de verkregen feedback?
- Hoe is de feedback terug te zien in mijn prestatie?
- Hoe reageer ik emotioneel op de verkregen feedback?
- In hoeverre heeft het verwerken van de feedback tot een verbetering geleid?

Probleem- gestuurd

- Waar loop ik tegenaan?
- Welke opties heb ik om dit probleem op te lossen?
- Hoe kies ik de voors en de tegens van de opties?
- Welke optie zou ik kiezen?
- Kun je me hier feedback op geven?

Doel- gestuurd

- Waarom presteer ik, zonder hulp, zo?
- Op welke onderdelen wil je graag feedback ontvangen?
- Wat vind je dat al goed gaat en wat vind je dat beter kan?
- Kun je mij hier feedback op geven?

In de leerinterventie Ondersteuning Feedback verwerken geven we extra uitleg hoe je dit studenten kunt leren.

Leerinterventies feedbackprocessen

Deze gids beschrijft een aantal leerinterventies die je kunt toepassen in je onderwijs om het feedbackproces meer vorm te geven. De leerinterventies zijn zo uitgewerkt dat je hier direct mee aan de slag kunt! Zorg wel voor een vertaling naar je eigen onderwijscontext en houd daarbij ook rekening met factoren als beschikbare tijd, groeps grootte en studieniveau van de studenten.

De volgorde van de interventies sluit aan bij het model Ontwerp een feedbackproces, van *Toetsrevolutie* (figuur 1). Volg de route van de gids.

START

Workshop Feedbackperceptie

In deze workshop voeren jij en de studenten een dialoog met elkaar om tot het antwoord te komen op de vraag:

Wat maakt feedback voor de student effectief en hoe kan hij als feedbackgever effectief zijn?

14

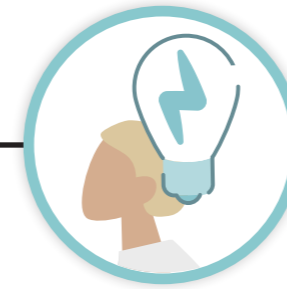

Ondersteuning Feedback verwerken

Een aantal hulpmiddelen om studenten een positieve impuls te geven om actief met de gekregen feedback aan de slag te gaan.

Hoe help je de student zijn reflecterend vermogen te ontwikkelen en hem vaardig te maken in het vragen, ontvangen en verwerken van feedback?

38

Workshop Kwaliteitsbesef

In deze workshop voeren jij en de studenten een dialoog aan de hand van voorbeelden en succescriteria om te komen tot het volgende beeld:

Wat wordt er van de student verwacht t.a.v. het product; waar werkt de student naar toe?

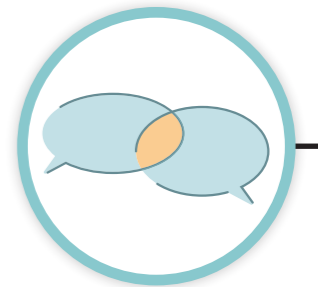
18

Workshop Peerfeedback

In deze workshop creëer je een veilige leeromgeving waarin de student in staat is effectief feedback te geven aan medestudenten, op basis van succescriteria.

Hoe draagt de student positief bij aan het leerproces van zijn medestudenten? Hoe leert hij te reflecteren op zijn eigen werk en hiermee feedback te geven aan zichzelf?

24

Feedback van de student aan zichzelf

Tips hoe je de student kunt ondersteunen in het geven van feedback aan zichzelf.

Wat is er nodig om de student vertrouwen te geven in de taak en zijn eigen evaluatie hierop? Hoe stimuleer je de student om goede feedbackvragen te stellen?

28

Docentfeedback

Een aantal inzichten ter overweging om jouw feedback aan de student zo effectief mogelijk te laten zijn.

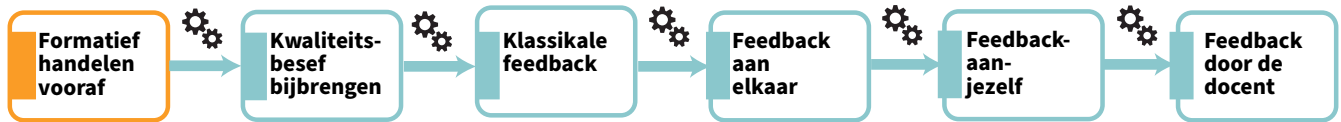
Wanneer geef je als docent feedback en in welke vorm? Hoe organiseer je de bijbehorende dialoog die gewenst is bij het geven van feedback en de verwerkingsopdracht als landing-splek?

32

Workshop Feedbackperceptie

Wil je actief met je studenten aan de gang met feedback geven en ontvangen, dan is het zinvol eerst met de studenten in dialoog te gaan over hun perceptie ten aanzien van feedback. Dit helpt om te achterhalen wat de studenten nodig hebben om goed feedback te kunnen geven, ontvangen en verwerken. In de volgende leeractiviteiten kun je hier bewust op inspelen om eventuele belemmeringen bij studenten weg te nemen.

Relevantie

Feedback is een heel belangrijk thema in je module. Van belang is dan ook om met elkaar het doel en de waarde van feedback te bepalen. Dit ga je samen met de studenten in deze workshop doen.

Leerdoel

Het leerdoel van je module waar deze workshop betrekking op heeft is:

”

De student kan kritisch met behulp van feedback reflecteren op het individuele leerproces, het teamproces (de samenwerking) en de producten.

“

Na de workshop...

- 1 kent de student het doel en de waarde van feedback.
- 2 heeft de student vastgesteld wat voor feedback effectief maakt en hoe hij als feedbackgever effectief kan zijn.

Voorafgaand aan de workshop

Ter voorbereiding op de workshop vraag je de studenten een **vragenlijst (zie bijlage 1)** in te vullen. Hun antwoorden geven je een beeld van hoe de studenten naar feedback kijken en welke obstakels zij mogelijk ervaren bij het ontvangen en verwerken ervan. Hun antwoorden vormen hiermee input voor deze workshop.

Tijdens de workshop

Tijdens de workshop beantwoorden de studenten met elkaar de volgende vragen:

Deze vragen moeten door de studenten individueel worden beantwoord, of worden besproken in groepjes van twee of meer studenten. Als docent gebruik je bijvoorbeeld **Padlet** om het gesprek te stroomlijnen en iedereen de gelegenheid te geven input te geven. De docent geeft leiding aan de dialoog die daarna volgt en die bedoeld is om tot een gezamenlijk beeld van feedback te komen.

Hierna gaan studenten met elkaar in gesprek. Ze bespreken best practices en worst practices op het gebied van geven en ontvangen van feedback, om zo tot het antwoord te komen op de vraag:

Wat maakt feedback voor jou effectief en hoe kun jij als feedbackgever effectief zijn?

De antwoorden inventariseer je hierna klassikaal. Kijk of hier nieuwe aandachtspunten uitkomen die studenten helpen effectief feedback te geven, ontvangen en verwerken. Hierna bespreek je het belang van feedbackgeletterdheid voor jouw module en hoe de student die in jouw module verder gaat ontwikkelen.

Na de workshop

De studenten lezen bijvoorbeeld de handleiding voor het procesverslag dat ze aan het einde van je module moeten opleveren. Wellicht maken ze al een start met het schrijven hiervan.

Je kunt de volgende verwerkingsopdracht inzetten:

VERWERKINGSOPDRACHT

Denk na hoe je feedback wilt inzetten om jezelf te ontwikkelen. Wat heb je nodig om actief met feedback aan de slag te gaan en zelf rijke feedback te kunnen geven? Bedenk hoe je dit voor jezelf gaat organiseren en welke stappen je hiervoor gaat zetten. Kies zelf een vorm waarin je dit wilt uitwerken, een vorm die het beste bij jou en je ambities past. Denk aan video, powerpoint, stripverhaal, economisch (groei)model.

Lesplan

Workshop feedbackperceptie

Klas:

Aantal studenten:

Beschikbare tijd: 60 minuten

Leerdoelen:

- Kent de student het doel en de waarde van feedback
- Heeft de student vastgesteld wat voor hem/haar feedback effectief maakt en hoe hij/zij als feedbackgever effectief kan zijn.

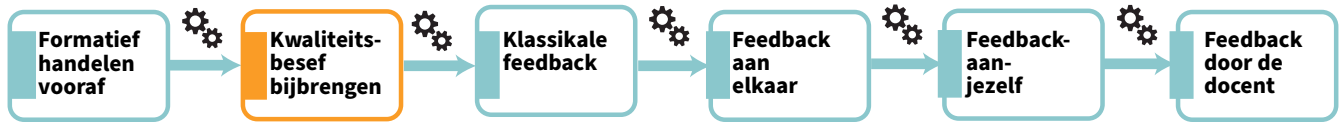
Benodigheden:

- Materialen en media: vragenlijst bijv. in qualtrics, Padlet, powerpoint
- Laptop en beamer

Informatie (stimulus)	Gedrag (respons)	Feedback (reinforcement)	Tijd (min.)
Startactiviteit			
1. Kick-off	De docent vraagt aan de studenten of ze de vragenlijst hebben ingevuld.		
2. Leerdoelen			
3. Vereiste voorkennis	Er is geen voorkennis vereist.		
Instructieactiviteit			
4. Instructieactiviteit		De docent geeft uitleg over welke rol feedback heeft in de module en waarom hiervoor gekozen is.	10
5. Leer-/reflectie-activiteit	De studenten gaan de padlet invullen en gaan hierna in gesprek.	De docent begeleidt de dialoog en vraagt door om scherp te krijgen wat de studenten bedoelen om te komen tot een overzicht van voorwaarden die nodig zijn om feedback effectief te kunnen geven en verwerken.	20
6. Leer-/reflectie-activiteit	Studenten bespreken best en worst practices die ze zelf hebben meegemaakt o.g.v. feedback geven en ontvangen, om daarna vast te stellen wat feedback effectief maakt.	Aanvulling lijst met voorwaarden.	20
Afsluitende activiteiten			
7. Transfer	Student bedenkt voor zichzelf wat hij nodig heeft en hoe hij dit voor zichzelf gaat organiseren.		5
8. Samenvatting en de volgende stap	De docent evalueert de les met de klas.		5

Workshop Kwaliteitsbesef

Kennis van waar de student naar toewerkt in de module is van essentieel belang. Je creëert deze kennis door kwaliteitsbesef bij te brengen. Kwaliteitsbesef helpt de student kritisch naar het eigen werk en dat van anderen te kijken. Met een goed beeld van waar de student naar toewerkt, krijgt hij meer grip op het einddoel. Dit helpt de student om de ontvangen feedback te plaatsen; feedback is dan ook effectiever. De student is beter in staat om te bepalen welke volgende stappen nog gezet moeten worden om het einddoel te bereiken. Het is zinvol de leeractiviteit Kwaliteitsbesef in te zetten voorafgaand aan een peerfeedbacksessie.

Relevantie

'Plaats jij ook altijd de leerdoelen van je module in de powerpoint-presentatie van je eerste les?'

Dit geeft de student weliswaar een beeld van waar in je module naar toegewerkt wordt, maar wel een heel abstract beeld. Door aandacht te besteden aan kwaliteitsbesef, wordt dit beeld voor de student veel concreter. Kwaliteitsbesef is een belangrijk onderdeel van het leerproces van de student. Het zorgt ervoor dat de feedback die je geeft beter kan landen. Maar het maakt ook dat de student zelf kritischer naar zijn eigen werk en dat van zijn medestudenten kan kijken. Kwaliteitsbesef is dan ook een voorwaarde om zelfregulatie bij studenten aan te wakkeren. Het levert jou als docent daarmee ook tijdwinst op en het is dus een onmisbaar onderdeel in je onderwijsproces.

Als docent wil je graag dat je student leert om zelf te zien hoe hij of zij een product moet verbeteren. Hiervoor hebben studenten kwaliteitsbesef nodig. Binnen het proces van formatief handelen zorg je hiermee dat studenten steeds zelfstandiger kwaliteit leren herkennen. Ze zijn hierdoor beter in staat kritisch naar hun eigen product te kijken, maar ook om peerfeedback te geven en te ontvangen.

Leerdoel

Het leerdoel van je module waar deze workshop betrekking op heeft is:

”

Student ontwikkelt kwaliteitbesef t.a.v. product of handeling door middel van dialoog en toepassing van beoordelingscriteria, -normen en voorbeelden.

“

Na de workshop...

1 ...heeft de student een duidelijk beeld van waar hij naar toe aan het werken is.

2 ...is de student in staat succescriteria vast te stellen en toe te passen.

Inrichting workshop

Om te komen tot een optimale inrichting van je workshop, moet je eerst de volgende overwegingen maken.

Laten zien van voorbeelden

Voorbeelden zijn een krachtig middel om kwaliteitsbesef bij de student te creëren. Je kunt studenten voorbeelden laten vergelijken; wat maakt het ene product nu beter dan het andere? Door voorbeelden te laten zien en daarbij de dialoog te voeren, krijgt de student een beter beeld van wat er verwacht wordt. Deze inzichten neemt de student mee naar zijn eigen werk, wat ervoor zorgt dat hij hier bewuster naar kan kijken.

De eerste vraag die je moet beantwoorden is:

Welke voorbeelden laat je zien?

1. Verschillende voorbeelden

Als je ervoor kiest om maar één voorbeeld te laten zien, lok je eerder kopieergedrag uit dan als je verschillende voorbeelden laat zien.

Met verschillende soorten voorbeelden zet je de student aan het denken. Je geeft input voor de dialoog over de vraag: wat maakt een product een goed product? Je kunt er ook voor kiezen voorbeelden te laten zien die veelgemaakte fouten bevatten, om studenten zich hier bewust van te maken. Het is in alle gevallen essentieel na het bekijken van de voorbeelden de dialoog met studenten te voeren en de inzichten met elkaar te delen.

2. Voorbeelden construeren

Je kunt zelf voorbeelden construeren, bijvoorbeeld om de meest voorkomende fouten inzichtelijk te maken. Ook kun je voorbeelden gebruiken uit eerdere studie jaren. Je kunt ervoor kiezen voorbeelden te nemen van werk dat de huidige studenten hebben geleverd. Je moet hierbij wel extra bedacht zijn op het gevoel van veiligheid in je klas. Tot slot kun je ervoor kiezen voorbeelden te laten zien die wat afwijkend zijn van de daadwerkelijke opdracht voor de student, om te voorkomen dat studenten zich te veel gaan richten op een voorbeeld.

Let op!

Een voorbeeld hoeft niet het gehele product weer te geven, inzoomen op een onderdeel, thema of aspect is soms zeker aan te raden.

Modeling

Een andere strategie die je kunt inzetten om kwaliteitsbesef bij te brengen is modeling, hardop voordoen. Je fungeert zelf dan als model voor de studenten. Je doet bepaalde denkprocessen hardop voor, zo worden de veelal impliciete en daardoor onzichtbare vaardigheden voor studenten verduidelijkt. Je kunt modeling inzetten bij het toepassen van een model, het uitwerken van een rekenkundige opdracht als ook het lezen of schrijven van een (wetenschappelijk) artikel.

Dialogoog

De dialogoog is naast het laten zien van voorbeelden essentieel bij het bijbrengen van kwaliteitsbesef. Het is het moment om de inzichten met elkaar te delen. Je kunt de dialogoog koppelen aan de rubrics of succescriteria die je gebruikt om de producten te evalueren. Dit kun je op de volgende manieren doen in je les:

Gebruik de dialogoog over voorbeelden, om samen succescriteria op te stellen.

Je kunt ervoor kiezen om in je les de dialogoog te voeren over voorbeelden zonder succescriteria of ingevulde rubrics. Je laat de studenten dan zelf nadenken en criteria formuleren. Dit maakt dat studenten zich ervan bewust worden op welke punten hun product geëvalueerd gaat worden en wanneer het goed is. Ze kunnen hierdoor beter hun eigen werk evalueren, maar ook de kwaliteit van de peerfeedback gaat hierdoor omhoog. Bij een peerfeedbacksessie geven ze immers feedback op basis van criteria die ze zelf hebben vastgesteld. Als expert kun je indien gewenst de lijst met criteria ook aanvullen. Studenten begrijpen dan meteen waarom die criteria opgenomen worden.

Gebruik dialogoog over voorbeelden om criteria te begrijpen.

Je kunt er ook voor kiezen in je les de al geformuleerde succescriteria of rubrics als vertrekpunt te nemen in de te voeren dialogoog. Hoe zien studenten de criteria terug in de voorbeelden? Dit helpt de studenten scherper te krijgen wat er met de criteria of rubrics wordt bedoeld.

Je kunt speciale nadruk leggen op:

- 1 Uitleg over het onderscheid in de rubrics tussen onvoldoende / (matig) / voldoende / goed / (uitstekend)...is de student in staat succescriteria vast te stellen en toe te passen.
- 2 Uitleg over de verschillende criteria die worden genoemd in de beoordelings-systemen, en over de criteria waarmee de beoordelaar rekening houdt bij de beoordeling van werk.
- 3 Uitleg over het gewicht van de verschillende criteria in de beoordelingsprocedure.

Laat studenten criteria toepassen op voorbeelden.

In het verlengde daarvan ligt de mogelijkheid om studenten in de rol van beoordelaar te zetten en ze de criteria of rubrics te laten toepassen op de voorbeelden.

Let op!

Besteed hier vroeg in je onderwijsproces aandacht aan, in ieder geval voordat de studenten voor het eerst feedback ontvangen of moeten geven op hun (deel)product.

Deze leeractiviteit is zeer waardevol. Studenten gaan hierdoor beter begrijpen wat er precies van ze verwacht wordt t.a.v. hun product; waar ze naar toewerken. Ook helpt het hen bewuster te kijken naar hun eigen werk en handelen. Studenten ontwikkelen hierdoor ook hun reflecterend vermogen.

Lesplan

Workshop Kwaliteitsbesef

Klas:

Aantal studenten:

Beschikbare tijd: 100 minuten

Leerdoelen:

- Heeft de student een duidelijk beeld van waar hij naar toe werkt.
- Is de student in staat succescriteria vast te stellen en toe te passen.

Benodigheden:

- Materialen en media: voorbeelden en evt. vastgestelde succescriteria/rubrics
- Laptop en beamer, Padlat of A3-vellen en stiften

Informatie (stimulus)	Gedrag (respons)	Feedback (reinforcement)	Tijd (min.)
-----------------------	------------------	--------------------------	-------------

Startactiviteit

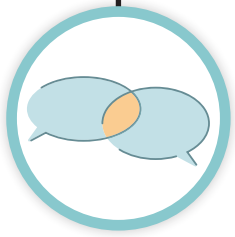
1. Kick-off	De docent checkt het beeld dat studenten tot nu hebben van het product.		
2. Leerdoelen	Zie boven.		
3. Vereiste voorkennis	Er is geen voorkennis vereist.		

Instructieactiviteit

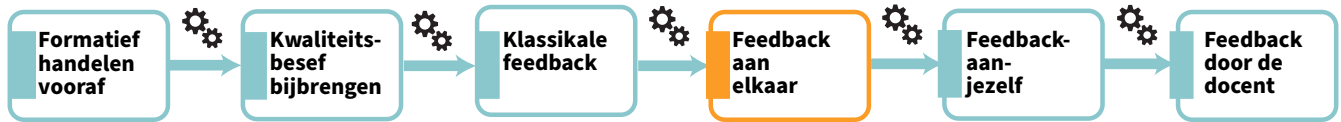
4. Instructieactiviteit		De docent geeft uitleg over hoe deze workshop ingevuld wordt. Voorbeelden worden uitgedeeld. Teams worden samengesteld.	10
5. Leer-/reflectie-activiteit	De studenten gaan de voorbeelden rangschikken en afhankelijk van de gekozen werkvorm gaan ze in groepjes succescriteria vaststellen.	De docent begeleidt het proces en stelt vragen.	30
6. Leer-/reflectie-activiteit	Studenten komen met elkaar tot een beeld van wat een product tot een kwalitatief goed product maakt en wat niet.	Docent voert met de hele klas dialoog. Wat wordt er verstaan onder de succescriteria? Waar zie je ze terug in de voorbeelden? Zijn ze voldoende uitgevoerd? Waarom wel/niet?	30

Afsluitende activiteiten

7. Transfer	Student bedenkt voor zichzelf wat hij vanuit deze sessie meeneemt naar zijn eigen product. Welke inzichten is hij rijker geworden?	Docent geeft een korte verwerkingsopdracht.	10
8. Samenvatting en de volgende stap	De docent evalueert de les met de klas.		10

Workshop Peerfeedback

Nu de student een duidelijk beeld heeft van hoe het eindproduct eruit moet komen te zien, kun je een peerfeedbacksessie inplannen. Feedback geven is een vaardigheid die studenten moeten leren. Besteed hier dan ook de nodige aandacht aan in je leeractiviteit.

Relevantie

Peerfeedback is een effectieve vorm van feedback. Studenten helpen niet alleen elkaar met het geven van peerfeedback, ze leren ook hun eigen werk beter te evalueren. Door feedback te geven leren studenten succescriteria te hanteren die ze in de vorige workshops besproken, toegepast of zelfs geformuleerd hebben. Ze leren meteen hoe ze deze ook op hun eigen werk kunnen toepassen. Ze leren te reflecteren op hun eigen product of handeling en geven hiermee dus ook feedback aan zichzelf.

Leerdoel

Het leerdoel van je module waar deze workshop betrekking op heeft is:

”

De student kan effectief feedback geven op basis van succescriteria.

“

Na de workshop...

- 1 draagt de student positief bij aan het leerproces van de medestudenten in de groep, door het geven van effectieve feedback.
- 2 kan de student reflecteren op zijn eigen product of handeling en geeft hij hiermee ook feedback aan zichzelf.
- 3 kan de student de gekregen feedback op waarde beoordelen en adequaat verwerken, zodat het product of de vaardigheid verbeterd kan worden.

Voorafgaand aan de workshop

Het is belangrijk dat studenten voorbereid zijn als ze naar de workshop komen. Je kunt ze ter voorbereiding een filmpje laten zien over peerfeedback en ze de succescriteria die besproken/vastgesteld zijn tijdens de workshop Kwaliteitsbesef nogmaals laten bestuderen.

Werk je tijdens de peerfeedbacksessie met een tool, bijvoorbeeld FeedbackFruits, dan is het handig een instructie(filmpje) beschikbaar te stellen voor studenten die hier (nog) geen ervaring mee hebben.

Tijdens de workshop

Het is goed om van tevoren te bedenken hoe je de peerfeedbacksessie wilt organiseren. Wil je bijvoorbeeld een online tool gebruiken als FeedbackFruits? Hoeveel studenten wil je naar een product/handeling laten kijken? Wil je dat peerfeedback binnen samenwerkingsgroepjes gegeven wordt of liever daarbuiten?

Een aantal dingen is belangrijk:

Zorg dat alle studenten voldoende veiligheid ervaren tijdens de peerfeedbacksessie.

Peerfeedback geven vraagt om een veilige setting. Het is van belang hier expliciet aandacht aan te besteden. Mogelijk hebben studenten hierover al het een en ander aangegeven tijdens de workshop Feedbackperceptie. Opmerkingen als: 'Hoe weet ik of mijn medestudent het wel serieus neemt?' zijn wellicht gemaakt. Aan het begin van de peerfeedbacksessie moet je die veilige sfeer creëren. Het is van belang de veiligheid bespreekbaar te maken. Je kunt de studenten afspraken met elkaar laten maken; wat verwachten ze van elkaar?

Gebruik bekende succescriteria.

Gebruik succescriteria die behandeld, toegepast en/of vastgesteld zijn bij de workshop Kwaliteitsbesef. De student herkent de criteria en voelt zich voldoende zeker om ze te gebruiken bij het geven van feedback.

Bespreek ook op welke manier er feedback gegeven moet worden.

Het is noodzakelijk aan te geven hoe de feedback gegeven moet worden. Is een tip en een top voldoende? Of wil je bijvoorbeeld dat de feedback als volgt wordt vormgegeven:

- een evaluatief oordeel (wat valt je op?)
- een verbeteringsuggestie (hoe kan het beter?)
- een verklaring voor het oordeel en/of de suggestie (waarom?)
- een onderbouwing (aan de hand van theorie - kijk nog eens naar...)

Zo werk je toe naar eenduidigheid van de feedback.

Zorg voor voldoende tijd en rust.

Zorg ervoor dat de studenten voldoende tijd en rust ervaren om effectief feedback te kunnen geven.

Zorg ook voor voldoende tijd na de peerfeedbacksessie, zodat er een gesprek kan ontstaan en vragen gesteld kunnen worden als de gekregen feedback onvoldoende duidelijk is.

Hulpmiddel

Anoniem feedback geven is een mogelijkheid in tools als FeedbackFruits. Je kunt deze optie bespreekbaar maken met je studenten. Wellicht kiezen jullie hiervoor in bijvoorbeeld jaar 1 om in eerste instantie meer veiligheid te creëren, maar je wilt natuurlijk toe naar een open situatie waarin de student feedback over zijn gegeven feedback kan ontvangen om hier beter in te worden.

Let op!

Laat de focus liggen bij waarderend feedback. Welke onderdelen van het product vind je al goed? En welke volgende stap zou de student kunnen nemen om het product te verbeteren?

Wees wel reëel in je verwachtingen. Effectief feedback geven is een vaardigheid die ontwikkeld moet worden. Het heeft tijd nodig om studenten hierin te laten groeien. Gun je studenten en jezelf deze tijd dan ook. Evalueer de sessie ook met elkaar om daar gezamenlijk van te leren.

Na de workshop

Het is belangrijk dat studenten een impuls krijgen om actief met de gekregen feedback aan de slag te gaan. Je kunt hiervoor het **formulier Feedback verwerken** gebruiken (bijlage 2). Dit heeft als doel tot een actieplannetje te komen wat de student met de gekregen feedback gaat doen, en te bepalen of hij hier hulp bij nodig heeft.

Goed om je te realiseren!

Hoe meer vertrouwen de student heeft in de kennis die de feedbackgever heeft van het product of gedrag waar feedback over gegeven wordt, hoe actiever de student de feedback tot zich neemt.

Lesplan

Workshop Peerfeedback

Klas:

Aantal studenten:

Beschikbare tijd: 100 minuten

Leerdoelen:

- De student draagt positief bij aan het leerproces van de medestudenten in de groep, door het geven van effectieve feedback.
- De student leert te reflecteren op zijn eigen product of handeling en geeft hiermee ook feedback aan zichzelf.
- De student kan de gekregen feedback op waarde beoordelen en adequaat verwerken, zodat het product of de vaardigheid verbeterd kan worden.

Benodigheden:

- Materialen en media: powerpoint, video en FeedbackFruits of andere tools
- Laptop en beamer

**Informatie
(stimulus)**

**Gedrag
(respons)**

**Feedback
(reïncement)**

Tijd (min.)

Startactiviteit

1.	Kick-off	De docent heet iedereen welkom en legt uit wat er op het programma staat.		
2.	Leerdoelen	Zie boven .		
3.	Vereiste voorkennis	Student heeft zich voorbereid door filmpje peerfeedback te bekijken en succescriteria nogmaals te bestuderen.		

Instructieactiviteit

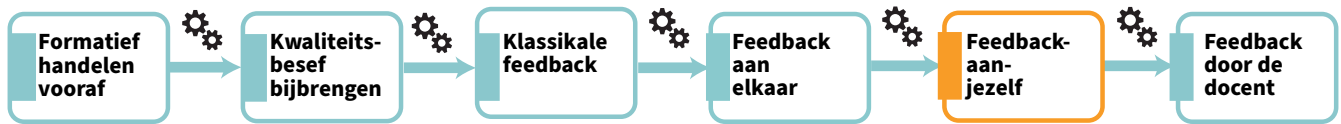
4.	Instructieactiviteit		De docent gaat in gesprek met studenten over veiligheid in de klas, en maakt afspraken met studenten over wat er verwacht wordt van elkaar tijdens peerfeedbacksessie. Ook bespreekt de docent de verwachtingen t.a.v. hoe feedback te geven.	20
5.	Leer/reflectie-activiteit	De studenten geven elkaar peerfeedback op basis van eerder behandelde of vastgestelde succescriteria .	De docent begeleidt peerfeedbacksessie en coacht bij goed formuleren feedback.	40
6.	Leer/reflectie-activiteit	Dialogo tussen studenten: is gekregen feedback duidelijk? Gelegenheid om vragen te stellen.	Docent begeleidt dialogo, besteedt ook aandacht aan opspelende emoties.	20

Afsluitende activiteiten

7.	Transfer	De student bedenkt voor zichzelf wat hij nodig heeft om feedback te verwerken en maakt een kort actieplan.		10
8.	Samenvatting en de volgende stap	De docent evalueert de les met de klas.		10

Feedback van de student aan zichzelf

”

Feedback is een gedeelde verantwoordelijkheid tussen docent en student. - Naomi Winstone

“

Deze quote van Naomi Winstone staat niet voor niets aan het begin van onze gids. We zijn van mening zijn dat dit de crux is bij formatief evalueren. We willen dat

studenten meer verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leerproces en daarmee ook voor feedback. We kennen allemaal de studenten die aan ons vragen: “Meneer/ mevrouw, is het goed zo? Hoe zorgen we ervoor dat studenten de kwaliteit van hun eigen werk kunnen inschatten en zelf actief op zoek gaan naar feedback? Feedback van de student aan zichzelf is een aparte processtap in het model van Toetsrevolutie, volgens ons is dit echter verweven in het gehele feedbackproces. We zullen in dit hoofdstuk aangeven hoe je de student kunt ondersteunen bij het geven van feedback aan zichzelf.

Relevantie

Studenten leunen nog te vaak op docenten tijdens het onderwijs. Ze zien docenten als de belangrijkste feedbackgevers en ondernemen daardoor weinig initiatief tot het zoeken van feedback. Door studenten onvoldoende mee te nemen in de verwachtingen die we hebben ten aanzien van de kwaliteit van de opdracht en de beoordeling ervan, zijn studenten niet goed in staat hun eigen kwaliteit in te schatten en zelf actief op zoek te gaan naar feedback. Geen zorgen, dit tij kunnen we keren en misschien doe je dit deels al!

Zelfevaluatie

Om de kwaliteit van het eigen werk in te kunnen schatten, moet de student een goed beeld hebben van waar hij naar toe werkt. Hoe je studenten kwaliteitsbesef bijbrengt, lees je in het [hoofdstuk Kwaliteitsbesef](#). Dit is een stap uit het feedbackproces die je doorloopt, voordat je studenten kunt vragen hun eigen werk te evalueren. Besteed hier voldoende aandacht aan.

Je kunt studenten hun eigen werk laten inschatten via voorbeelden, succescriteria of rubrics. We adviseren studenten eerst hun eigen

werk te laten vergelijken met werken van anderen of voorbeelden. Vergelijken is immers eenvoudiger dan beoordelen. Welke verschillen en overeenkomsten zien studenten? Wat vinden ze hiervan? Hoe kunnen ze hun eigen werk verbeteren? Wat is hiervoor nodig? Dit zijn vragen die je de studenten kunt stellen als ze de werken aan het vergelijken zijn.

Je kunt de studenten ook in de rol van beoordelaar zetten en succescriteria of rubrics laten toepassen op hun eigen werk. Begeleid de studenten wel hierbij en geef ook feedback op de feedback die studenten zichzelf geven. Hier leren ze van. Zorg ervoor dat je deze werkvorm niet te vroeg in het leerproces aanbiedt, omdat studenten dan mogelijk nog onvoldoende kwaliteitsbesef hebben.

Een natuurlijk moment voor zelfevaluatie kan zijn na een peerfeedbacksessie. Ze hebben immers dan andere werken bekeken en voorzien van feedback. Zorg ervoor dat je ze begeleidt bij het maken van een koppeling naar hun eigen werk. Dit doen studenten vaak al onbewust, maar maak dit expliciet door studenten vragen hierover te stellen. Laat ze benoemen wat al goed is aan hun werk en welke volgende stap ze willen zetten om een verbeterslag te maken.

Een ander natuurlijk moment voor zelfevaluatie is na het geven van klassikale feedback. In hoeverre herkent de student zich in jouw klassikale feedback? In het **hoofdstuk Docentfeedback** staat uitgelegd hoe je de student kunt ondersteunen bij het maken van een vertaalslag van jouw klassikale feedback naar het eigen werk.

Feedbackzoekers

Om eigenaar te zijn van hun eigen leerproces moeten studenten actieve feedbackzoekers worden. De student neemt niet alleen het initiatief om feedback te vragen, hij kiest de feedbackgever uit en formuleert een feedbackvraag; waar wil hij feedback op? In bijlage 5 vind je het **formulier Feedback aanvragen** die studenten kunnen gebruiken. Door een feedbackvraag te laten stellen stimuleer je de studenten eerst zijn werk te evalueren. Daarbij accepteren en verwerken studenten feedback waar ze zelf om gevraagd hebben beter. Je vergroot zo de verantwoordelijkheid en zelfsturing van de student.

Een goede feedbackvraag stellen vinden studenten vaak ingewikkeld. Volgens Renske de Kleijn (Toetsrevolutie, 2022) is de realiteit dat de volgende type feedbackvragen vaak door studenten aan hun docent gesteld worden:

Om de kwaliteit van feedbackvragen te vergroten, is het van belang dat de student zelf meer verantwoordelijkheid neemt voor evaluatie van zijn werk en daarmee de kwaliteit van zijn product. Je kunt je student hierin trainen door middel van didactisch coachen. Hieronder staat een aantal voorbeeldvragen voor je uitgewerkt ter inspiratie. In het [hoofdstuk Docentfeedback](#) kun je meer lezen over didactisch coachen.

Je kunt deze vragen zelf stellen aan je student in een dialoog of de student ze aan zichzelf laten stellen door middel van een opdracht.

Is dit goed (genoeg)?

Als een student deze vraag stelt, dan is wellicht de mate van kwaliteitsbesef nog niet hoog. De student kan niet inschatten of zijn werk (bijna) af is. Je kunt hier extra aandacht aan besteden. Ook kan het afschuiven van verantwoordelijkheid zijn. Je kunt de volgende vragen stellen om de verantwoordelijkheid weer terug te leggen bij de student:

Hoeveel tijd en energie heb je in dit werk gestoken? Is dit je beste versie?

Wat vind je zelf al goed en wat nog minder goed aan je werk?

Op welk gedeelte wil je feedback? Waarom?

Wat vind je zelf al goed en wat nog minder goed aan dit gedeelte van je werk?

Wat moet ik allemaal verbeteren?

Het is niet de verantwoordelijkheid van jou als docent om alle verbeterpunten te benoemen. Het is wel aan de docent om studenten op maat verder te helpen. Een belangrijke vraag die een student kan stellen en die goed is om te beantwoorden, is:

Wat zijn volgens jou mijn belangrijkste blinde vlekken op dit moment?

Is het nu wel goed (genoeg)?

Deze feedbackvraag veronderstelt dat de student al eerder feedback heeft gekregen en nu wederom de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het werk bij de docent legt. Wat helpt in zo'n situatie is dat je de student vraagt om aan te geven hoe en met welke afwegingen de ontvangen feedback is benut en waar dat precies terug te zien is in het werk. Vragen die je hierbij kunnen stellen, zijn:

Welke feedback heb je eerder gekregen?

Hoe heb je die feedback gebruikt?

Is je werk hier inderdaad beter van geworden?

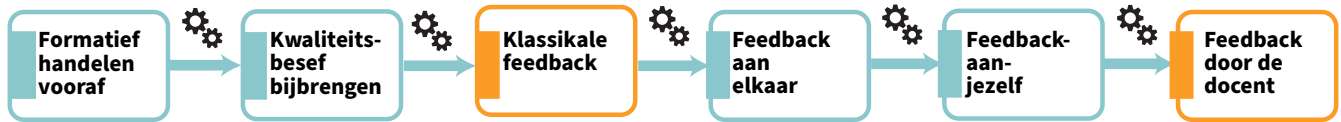
Hoe is dat terug te zien in je verbeterde product of prestatie?

Welke emoties riep het krijgen van de feedback op en wat heb je daarmee gedaan?

Deze voorbeelden kunnen je helpen bij het trainen van studenten in zelfevaluatievaardigheden, waardoor ze betere feedbackvragers worden. Je vindt veel vragen ook terug op de formulieren in de bijlagen. Ze stimuleren studenten te evalueren en reflecteren op hun eigen werk en handelen.

Docentfeedback

Feedback van de docent is voor de student een belangrijke bron van feedback. Wel is het belangrijk om goed na te denken wanneer je de feedback geeft en in welke vorm. Dit is geen uitgewerkte workshop, maar we hebben een aantal punten die we je graag mee willen geven ter overweging om jouw feedback zo effectief mogelijk te laten zijn.

Als docent wil je dat jouw feedback wordt gebruikt en vooral tot (verbeter)acties leidt. Het liefst willen studenten dat je precies beschrijft wat ze anders moeten doen, zodat ze aan de hand van jouw feedback een beter product kunnen maken. Je kunt bijvoorbeeld heel directief zijn in je feedback en precies aangeven wat een student moet doen, al kun je jezelf afvragen of je een student dan daadwerkelijk helpt in zijn leerproces. Leren ze daar daadwerkelijk iets van? Dat valt te betwijfelen. Studenten moeten gaan nadenken over de kwaliteit van hun werk. Jouw feedback moet tot die daadwerkelijke actie leiden.

Relevantie

We stoppen als docent vaak veel tijd in het geven van feedback. Toch gaan de studenten hier niet altijd actief mee aan de slag. Hoe komt dit? Begrijpen ze de feedback niet? Raken ze ontmoedigd door de hoeveelheid feedback? Is er geen landingsplek; wordt de noodzaak niet gevoeld om met de feedback aan de slag te gaan?

Het is van belang over deze aspecten na te denken voordat je de vorm kiest waarin je feedback geeft. Wees je ook bewust van het belang van de bijbehorende dialoog die gewenst is bij het geven van feedback, en van de verwerkingsopdracht als landingsplek.

Zorg voor voldoende aandacht voor de relatie met de student, zodat je zeker weet dat de student zich in staat voelt om de feedback te verwerken en kan aangeven wat hij hier eventueel bij nodig heeft. Vergeet ook niet om aandacht te schenken aan de persoonlijke leerdoelen van de student, zodat de autonomie, het eigenaarschap van de student, geprikkeld blijft worden.

In het model **Ontwerp een feedbackproces (figuur 1)** kun je zien dat je in een effectief proces eerst klassikale feedback geeft. Daarna gaan studenten peerfeedback geven en geef jij individuele feedback. We beschrijven hieronder hoe je effectief klassikale en individuele feedback kunt geven.

Klassikale feedback

Het is zinvol op een eerste concept van het product **klassikaal feedback** te geven. Wat valt je op als docent bij het bekijken van een aantal werken? Haal de gemene delers eruit. Wat gaat al goed? Wat behoeft er nog aandacht? Welke vervolgstappen moeten nog gezet worden? Wat is hiervoor nodig? Laat ter verduidelijking een aantal voorbeelden zien.

Op basis van jouw algemene feedback moet de student de vertaalslag maken naar het eigen werk. Dit is in het begin best lastig. Dialoog en een verwerkingsopdracht werkt en hierbij ondersteunend.

Zorg voor voldoende ruimte om in **dialoog** te gaan. Hoe ervaren de studenten de feedback? Wat hebben ze ervan geleerd? Wat nemen ze mee t.a.v. hun eigen werk? Zijn er vragen of onduidelijkheden?

Als korte **verwerkingsopdracht** laat je de studenten actiepunten opschrijven voor hoe ze hun product gaan verbeteren m.b.v. de gekregen feedback. Dit is een fijne manier om tussentijds in het proces de studenten een impuls te geven hun product te verbeteren. Studenten worden aan het denken gezet en dit kost jou als docent relatief weinig tijd. Ondersteun wel hierbij als sommige studenten het moeilijk vinden de koppeling te maken naar hun eigen werk en daarvoor actiepunten te formuleren. Dit is echt een vaardigheid die studenten moeten leren.

Live feedback

Geef live feedback in de klas, bijvoorbeeld als je rondwandelt terwijl studenten aan het werk zijn. Laat studenten ook deze feedback kort noteren, zodat je kunt checken of ze de feedback begrepen hebben.

Individuele feedback

Individuele feedback geef je wat later in je module, idealiter na de peerfeedbacksessie. Je kunt ervoor kiezen dit schriftelijk of mondeling te doen. Je kunt mondelinge feedback geven in een gesprek, maar de feedback ook opnemen via audio of video. Voordeel van deze laatste vormen is dat het persoonlijker is. Kies de vorm die bij jou past.

Een kort gesprekje is soms effectiever dan een overload aan schriftelijke feedback. Houd in je feedback de focus op groei. Wees positief bekrachtigend in wat al goed gaat, benoem aandachtspunten en wees ondersteunend in het bepalen welke volgende stappen gezet moeten worden om het werk te verbeteren. Wees alert dat je niet alleen feedback geeft op de taak, maar voornamelijk op proces en zelfsturing.

Geef je studenten de gelegenheid om te reageren op de gekregen feedback. Dit kan in een kort gesprekje. Je kunt direct toetsen of ze de feedback begrepen hebben. Let bij het geven van feedback ook op je taalgebruik en zorg dat het aansluit bij je studenten. Licht vaktermen of abstracte begrippen toe indien gewenst; wat versta je hieronder? Maak ook een duidelijke koppeling met de succescriteria die behandeld zijn in de workshop Kwaliteitsbesef.

Goed om je te realiseren!

Het is van belang aandacht te hebben voor emoties bij het geven van feedback. Feedback is effectiever als de gever rekening houdt met de gevoelens van de ontvanger bij het geven van feedback. Dit maakt het verschil tussen constructieve en destructieve feedback.

Feedbackaanvraagformulier

In plaats van dat je het hele werk van de student gaat bekijken, kan de student vooraf aangeven waar hij feedback op wil krijgen. Je kunt hiervoor het feedbackaanvraagformulier gebruiken. Dit maakt dat de student heel gericht bepaalt waarnaar de docent kritisch moet kijken. Van andere onderdelen weet de student immers al dat hij daar nog aan moet werken of dat deze in orde zijn.

Onzorgvuldig werk bekijk je uiteraard niet. Je stopt als docent tijd en moeite in het geven van feedback, je verwacht ook dat de student dit in zijn werk stopt.

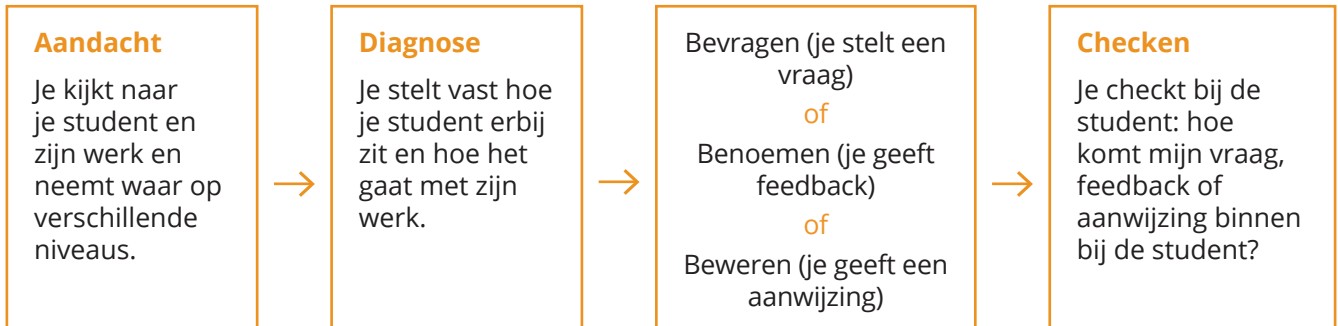
Goed om je te realiseren!

Studenten zijn meer gemotiveerd om hun taak te verbeteren op basis van negatieve feedback, als de feedbackgever wordt gezien als betrouwbaar, en de feedback passend is en duidelijk wordt gegeven.

Didactisch coachen

Hoe geef je dan feedback waarmee je het leren van de student daadwerkelijk bevordert?

Het model didactisch coachen ADB³C is een mooi instrument dat je helpt studenten systematisch te coachen met feedback, zowel op inhoud als op proces (Voerman & Faber, 2021).

Je focust je niet alleen op het werk van de student, maar ook op het leren; hoe zit de student erbij en wat ervaart en voelt hij bij het leren? We illustreren dit met een aantal voorbeelden van hoe vragen te stellen en feedback te geven.

Klassikaal

Hieronder vind je voorbeelden van feedback en vragen op klassikaal niveau.

Individueel

Hieronder vind je voorbeelden van feedback en vragen op taakniveau, procesniveau, zelfregulatie en zelfniveau. Het afwisselen van vragen stellen en feedback geven, helpt je student verder in het denken over zijn leerstrategieën en zelfregulatie. Natuurlijk kun je ook af en toe een aanwijzing geven, maar kies hier niet te snel voor!

Taakniveau

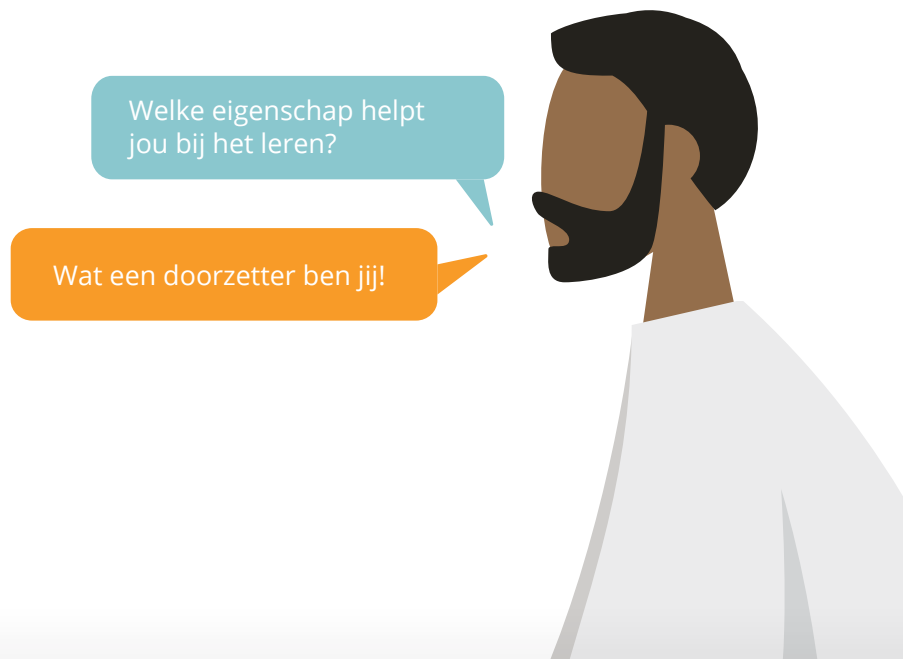
Procesniveau

Zelfregulatie

Zelfniveau

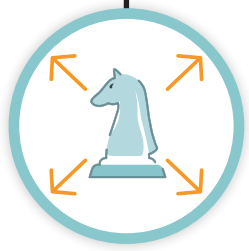

Check ook regelmatig of de student je begrijpt, bijvoorbeeld door te vragen: 'Kun je in je eigen woorden zeggen wat ik verteld heb?' of: 'Kun je nu nog eens op een rijtje zetten wat we besproken hebben?' Check ook je aannames die je maakt in je diagnose: 'Klopt het dat je geen zin hebt vandaag?', 'Ik denk dat je dit een saai onderwerp vindt, klopt dat?'

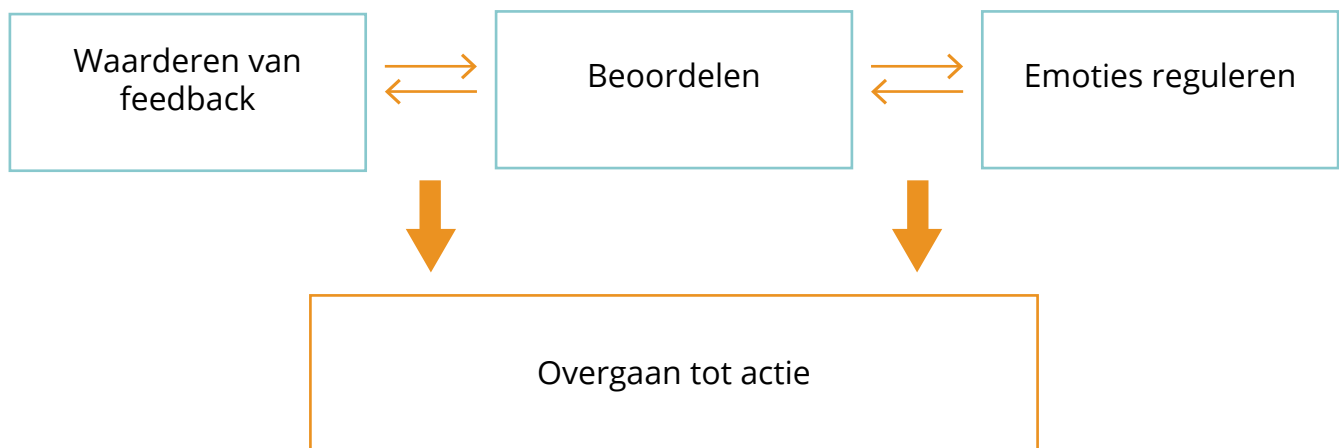
Goed om je te realiseren!

Als docenten hoge verwachtingen hebben van hun studenten, boeken ze goede resultaten. Docenten stellen dan veel vragen, geven veel leerbevorderende feedback en weinig aanwijzingen.

Ondersteuning Feedback verwerken

Het is zinvol om het model van Carless en Boud (2018) voor feedbackgeletterdheid te bekijken. Zij werken feedbackgeletterdheid uit in vier handelingen: waarderen van feedback, beoordelen (van eigen werk en feedback), emoties reguleren en overgaan tot actie (zie figuur 3).

Figuur 3. Handelingen van feedbackgeletterdheid

We hebben aandacht besteed aan de feedbackperceptie van de student en aan hoe met hen in dialoog te gaan over hoe ze feedback waarderen. We hebben een workshop kwaliteitsbesef opgenomen, om het beoordelingsvermogen van de studenten te ontwikkelen. Het belang is benoemd van aandacht besteden aan emoties die kunnen opspelen. Hoe begeleiden we nu de student bij de laatste handeling, waar de drie eerder in het model genoemde handelingen voorwaardelijk voor zijn, namelijk overgaan tot actie?

Relevantie

Het hogere doel is om het inzicht in het eigen leerproces bij de student te bevorderen en de student te stimuleren tot het nemen van zijn eigen verantwoordelijkheid en regie hierin. Het is belangrijk dat de student leert te benoemen wat er nodig is voor zijn verdere ontwikkeling. Het kunnen reflecteren en actief verwerken van feedback is hierin van groot belang. Om te reflecteren moeten studenten zichzelf en anderen vragen kunnen stellen. Dat is ingewikkeld voor ze en dat moeten ze leren. De Kleijn (2021) geeft suggesties voor type vragen zoals we hebben weergegeven op pagina 11.

Het is belangrijk dat studenten een impuls krijgen om actief met de gekregen feedback aan de slag te gaan. Feedback moet een landingsplek hebben. Het is dan ook zinvol korte verwerkingsopdrachten in te zetten die studenten stimuleren met de gekregen feedback aan het werk te gaan. Ook kun je ervoor kiezen een procesverslag of variant hierop te laten bijhouden door de student, waarin hij aangeeft hoe hij reflecteert op zijn leerproces. Je laat hem de gekregen feedback hierin meenemen.

Leerdoelen

De leerdoelen van je module zijn:

”

De student neemt verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces en maakt inzichtelijk hoe hij de verkregen feedback heeft verwerkt, waardoor zijn ontwikkeling zichtbaar wordt.

“

”

De student kan feedback op het product op waarde beoordelen en adequaat daarin verwerken, zodat hij het product naar een hoger plan trekt.

“

”

De student kan reflecteren en weet te benoemen wat er nodig is om de volgende stap te kunnen zetten.

“

Formulieren

Als hulpmiddel kun je de formulieren uit de bijlagen gebruiken, bijvoorbeeld het **formulier Feedback verwerken (bijlage 2)**. Dit formulier heeft als doel tot een actieplan te komen voor wat de student met de gekregen feedback gaat doen, en te bepalen of hij hier hulp bij nodig heeft. Dit formulier vormt input voor zijn procesverslag, maar ook voor een gesprek dat je met de studenten kunt voeren. Dit is zeer aan te raden.

Op het **formulier Reflecteren op verwerken feedback (bijlage 3)** en het **formulier Reflecteren op leerproces (bijlage 4)** staan krachtige vragen die de student kunnen helpen bij het reflecteren, denk aan:

Welke actie heb je ondernomen om je feedback toe te passen?

Wat was het effect?

Wat was er moeilijk aan het ondernemen van deze actie? Waarom?

Pas op dat het geen invuloefening wordt voor de student! Houd de student scherp en kies voor andere verwerkingsvormen. Laat de student bijvoorbeeld een korte video-opname maken waarin hij terugblijkt op zijn leerproces of geef hem de opdracht zijn leerproces te visualiseren. De vragen uit de formulieren zijn een middel om de student te helpen bij zijn reflectieproces, het invullen van de formulieren is geen doel op zich.

Feedbackgids voor studenten

We hebben een feedbackgids voor studenten ontwikkeld als ondersteuning bij het doeltreffend verwerken van feedback op geschreven producten. Dit is tevens een mooi middel om in gesprek te gaan met studenten, bijvoorbeeld over hoe zij gekregen feedback waarderen of welke emoties er bij hen opspelen als ze feedback krijgen. Ook kan de gids als input dienen voor een gesprek over wat zij nodig hebben om tot actie te komen, of over wat je bedoelt met termen die je gebruikt in je feedback of rubrics bij schriftelijke producten.

Dialogoog

De dialoog is een zeer krachtig hulpmiddel bij feedbackverwerking. Je zult zeker in eerste instantie in het gesprek de rol van didactisch coach aannemen om de student te helpen bepalen waar hij staat en welke volgende stap hij in het leerproces moet zetten om tot het gewenste resultaat te komen. Probeer de student te ondersteunen door vragen te stellen, feedback en eventueel aanwijzingen te geven. Check ook regelmatig hoe je vraag, feedback of aanwijzing aan komt.

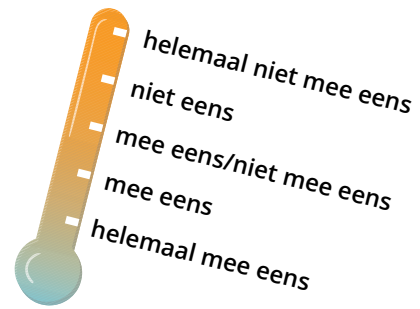
Goed om je te realiseren!

Als studenten ervaren dat hun prestatieverbetering door het verwerken van feedback wordt gezien en gewaardeerd door de docent, door jou, dan zijn ze sneller geneigd de feedback te gebruiken.

Bijlage 1

Vragenlijst Feedbackperceptie

Hieronder volgen stellingen die je beantwoordt op een vijfpuntsschaal. Je kunt kiezen uit 'helemaal niet mee eens - niet eens - mee eens/niet mee eens - mee eens en helemaal mee eens'. Kies het antwoord dat het meest op jou van toepassing is.

Actief gebruik van feedback

1. Feedback is belangrijk voor mij.
2. Ik gebruik feedback actief ter ondersteuning van mijn eigen prestaties.
3. Ik maak actief gebruik van feedback van mijn docenten.
4. Ik besteed aandacht aan feedback van mijn docenten.
5. Feedback is alleen nuttig als ik een laag cijfer heb gekregen.
6. Feedback is een verantwoording van het cijfer dat ik heb ontvangen.
7. Feedback krijg ik niet alleen van de docent, het is een tweerichtingsproces waarbij ik ook om feedback vraag.
8. Ik gebruik feedback om doelen te stellen voor de volgende beoordeling.
9. Feedback is een evaluatie van mijn sterke en zwakke punten.
10. Ik kijk naar feedback om te zien wat ik verkeerd deed.
11. Feedback zorgt ervoor dat ik beter mijn best ga doen.
12. Feedback verandert de manier waarop ik leer en studeer.

Open vragen

1. Wat vind jij het nut van feedback?
2. Wat doe jij als je feedback hebt ontvangen?

Voldoening

1. Ik kijk uit naar feedback van de docenten.
2. Ik vind het leuk om feedback te krijgen.
3. Wanneer ik feedback krijg, wordt mijn angst over de leerstof minder.
4. Feedback motiveert me om te studeren.
5. Als ik geen feedback krijg, heb ik het gevoel dat de docent me niet respecteert.
6. Wanneer ik veel feedback krijg, voel ik me aangemoedigd.

Medestudenten helpen

1. Feedback van mijn medestudenten helpt mijn leren.
2. Feedback van mijn medestudenten helpt me echt.
3. Ik maak actief gebruik van de feedback die ik krijg van klasgenoten.
4. Ik kan feedback van mijn medestudenten vertrouwen.
5. Ik leer beter als mijn vrienden commentaar geven op mijn werken.
6. Ik kijk uit naar het krijgen van feedback van medestudenten.

Open vragen

1. Hoe ervaar je de feedback die je krijgt van medestudenten?
2. Hoe vind jij het om feedback te geven aan medestudenten?

Feedback negeren

1. Ik negeer opmerkingen die de docenten maken over mijn werk.
2. Ik negeer slechte cijfers of opmerkingen.
3. Feedback is niet nodig, omdat ik weet hoe goed ik het doe.
4. Feedback zegt me niets nieuws.
5. Feedback op mijn werk zegt me niets nuttigs.

Voldoen aan de verwachtingen

1. Ik weet dat ik het goed heb gedaan als het resultaat beter is dan de vorige keer.
2. Het gaat beter dan mijn ouders verwachten, het gaat goed.
3. Het beter doen dan de verwachte of vereiste norm, is een goed resultaat.
4. Goede cijfers zullen me aan de baan helpen die ik wil.

Opmerkingen van docenten

1. Feedback van mijn docenten maakt duidelijk hoe ik beter kan presteren.
2. Docenten geven me betrouwbare en eerlijke feedback.
3. Docenten geven me duidelijke feedback.

Open vraag

1. Hoe ervaar je de feedback die je krijgt van docenten?

Bijlage 2

Formulier Feedback verwerken

Reflecteren op de gekregen feedback

Gebruik dit werkblad om de feedback uit een specifieke beoordeling te vermelden, daarop te reflecteren en een actieplan te maken.

Beroepsproduct:

Datum:

Wat zijn de belangrijkste opmerkingen van de feedbackgever?

Is er iets in de opmerkingen wat je niet volledig begrijpt? Zo ja, wat?

Welk gevoel geeft de feedback je?

Kijk naar de feedback over wat je goed hebt gedaan. Ga na waarom je deze dingen goed hebt gedaan, en schrijf op wat je moet doen om deze dingen ook bij de volgende keer zo te doen.

Kijk naar de feedback over wat je moet verbeteren. Ga na waarom de feedbackgever deze opmerkingen heeft gemaakt, en schrijf op wat je gaat doen om het te verbeteren en hoe je dit aan gaat pakken. Heb je hier eventueel ook hulp bij nodig?

Bijlage 3

Formulier Reflecteren op verwerken feedback

Reflecteren op vooruitgang en het gebruik van feedback

Gebruik dit werkblad om te noteren wat je hebt gedaan om je feedback toe te passen en wat het effect daarvan is.

Beroepsproduct:

Datum:

Welke feedback heb je gekregen?

Welke actie heb je ondernomen om je feedback toe te passen?

Wat was hiervan het effect? Op welke wijze heeft deze actie je in staat gesteld je beroepsproduct te verbeteren?

Wat was er moeilijk aan het ondernemen van deze actie? Waarom?

Bijlage 4

Formulier Reflecteren op leerproces

Reflecteren op de feedback

Gebruik dit werkblad om te reflecteren op de belangrijkste feedbackopmerkingen die je hebt ontvangen.

Beroepsproduct:

Datum:

Welke vaardigheden heb je weten te verbeteren naar aanleiding van de feedback die je hebt ontvangen?

Hoe heb je de feedback gebruikt om deze vaardigheden te verbeteren?

Welke vaardigheden wil je nog verder verbeteren naar aanleiding van de feedback die je hebt ontvangen?

Hoe kan feedback je daarbij helpen?

Wat wil je absoluut nog verder ontwikkelen volgend studiejaar? Hoe ben je van plan dit te bereiken?

Bijlage 5

Formulier Feedback aanvragen

Feedback aanvragen

Om nuttige feedback te krijgen van jouw beoordelaar(s) is het effectief om te melden waar je vooral feedback op wilt ontvangen. Door dit formulier toe te voegen aan je product, help je de beoordelaar te focussen op de delen waar je nog twijfels of vragen over hebt.

Naam:

Beroepsproduct:

Datum:

Ik wil vooral feedback op het volgende..... omdat.....

Ik ben me ervan bewust dat ik de volgende fouten heb gemaakt / dat de volgende onderdelen nog in concept zijn en wil hierover geen feedback.

Ik heb eerder de volgende feedback ontvangen en heb de feedback in dit product als volgt toegepast:

Wil je je verder verdiepen?

Doeltreffend gebruikmaken van feedback

Een gids voor studenten

Katja van Zalen & Richard Kragten

Toetsrevolutie

Naar een feedbackcultuur in het hoger onderwijs

Dominique Sluijsmans & Mien Segers (red.)

Formatief handelen

Van instrument naar ontwerp

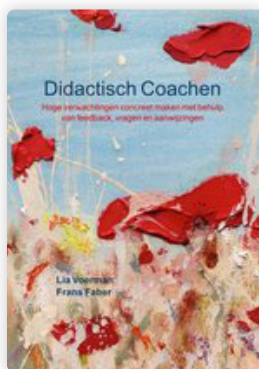
René Kneyber, Dominique Sluijsmans, Valentina Devid & Blanca Wilde López

Feedback in de klas

Verborgen leeransen

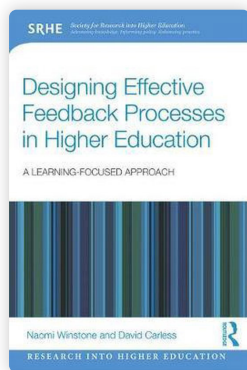
Stijn Vanhoof & Geert Speltinckx

Didactisch Coachen

Hoge verwachtingen concreet maken met behulp van feedback, vragen en aanwijzingen

Lia Voerman & Frans Faber

Designing Effective Feedback Processes in Higher Education

A Learning-focused approach

Naomi Winstone & David Carless

Literatuurlijst

Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The Power of Feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81–112. <https://doi.org/10.3102/003465430298487>

Sluijsmans, D., & Segers, M. (Eds.) (2018). *Toetsrevolutie: Naar een feedbackcultuur in het hoger onderwijs*. Uitgeverij Phronese. <http://toetsrevolutie.nl/wp-content/uploads/2018/05/Toetsrevolutie-Naar-een-feedbackcultuur-in-het-hoger-onderwijs-WEB.pdf>

Toetsrevolutie. (2021). Ontwerp een feedbackproces. <https://toetsrevolutie.nl/?p=2736>

Vanhoof, S., & Speltintinx, G. (2021). *Feedback in de klas: verborgen leerkansen* (1st ed.). Lannoo Campus.

Voerman, L., & Faber, F. (2021). *Didactisch Coachen 1 - Didactisch Coachen* (10e editie). de Weijer Design.

Winstone, N., & Carless, D. (2019). *Designing Effective Feedback Processes in Higher Education: A Learning-Focused Approach*. London: Routledge

Winstone, N. E., & Nash, R. A. (2017). The “Developing Engagement with Feedback Toolkit (DEFT)”: Integrating assessment literacy into course design. In S. Elkinington, & C. Evans (Eds.), *Transforming assessment in higher education: A case study series* (pp. 48-52). Higher Education Academy.

Hogeschool
van Amsterdam

Creating Tomorrow